

PAPER DETAILS

TITLE: Türkiye'de Kadın Uluslararası İlişkiler Akademisyenlerinin Profili: Marmara Bölgesi

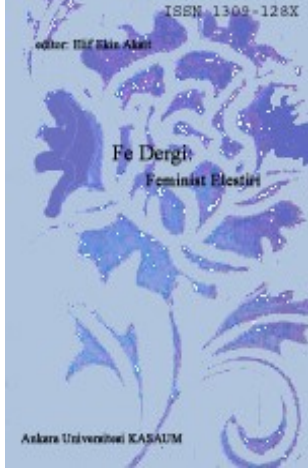
AUTHORS: Merve ÖZDEMİRKIRAN,Selcen ÖNER

PAGES: 92-112

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/935505>

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM

Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 9, Sayı 1

Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:

<http://cins.ankara.edu.tr/>

***Türkiye’de Kadın Uluslararası İlişkiler
Akademisyenlerinin Profili : Marmara Bölgesi***

Merve Özdemirkıran ve Selcen Öner

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 7 Haziran 2017

Bu makaleyi alıntılanmak için: Merve Özdemirkıran ve Selcen Öner, “**Türkiye’de Kadın Uluslararası İlişkiler Akademisyenlerinin Profili : Marmara Bölgesi**” *Fe Dergi* 9, no. 1 (2017), 92-112.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/17_8.html

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Türkiye’de Kadın Uluslararası İlişkiler Akademisyenlerinin Profili : Marmara Bölgesi

Merve Özdemirkıran* ve Selcen Öner *

Türkiye’de kadınların iş hayatına katılım oranı çok düşük (%27.5) olmasına rağmen (TUIK, 2015), kadın akademisyenlerin akademinin toplamına oranı %43’tür (YÖK, 2015). Unvan yükseldikçe akademiye kadın sayısında düşüş, üniversitelerin yönetim kadrolarında kadın akademisyenlerin sayısındaki azlık ve bölgesel farklılıklar hala dikkat çekse de Türkiye’de kadın akademisyenlerin görece lehine olan tablo Uİ alanında da gözlenmektedir. Ne var ki, Türkiye’de Uİ alanındaki kadın akademisyenlerin akademiye konumları ve profilleri üzerine yeterli araştırma bulunmamaktadır. Bu çalışma ilk olarak Marmara bölgesindeki (İstanbul, Edirne, Kocaeli, Yalova ve Sakarya) üniversitelerde Uİ alanında çalışan kadın akademisyenlerin sayıları, eğitim geçmişleri, çalışma alanları, yayın yapma sıklıkları, üniversitedeki idari görevleri gibi temel bilgileri ve çalışma hayatlarında karşılaştıkları zorlukları sistematik bir şekilde ortaya koymakta, Türkiye’deki Uİ disiplindeki kadın akademisyenlerin sınırlı da olsa profilini çıkarmaktadır. İkinci olarak, çalışmada söz konusu kadın akademisyenlerin sivil toplum kuruluşları, medya ve siyasetle olan ilişkileri incelenmektedir. Bu çalışmayla mevcut araştırmalardaki boşluğun doldurulup, kadın akademisyenlere ilişkin yeni araştırmalar için objektif bir zemin hazırlama hedefi güdülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kadın Akademisyen, Uluslararası İlişkiler Disiplini, Feminist Uluslararası İlişkiler, Toplumsal Cinsiyet

The Profile of Female Academics in International Relations Discipline in Turkey: Region of Marmara

The level of participation of women in labour market is too low (%27.5) in Turkey (TUIK, 2015), while the percentage of women academics is 43% (YÖK, 2015). Despite disparities between male and female academics in getting high level administrative positions at universities and regional inequalities, relatively positive picture for female academics in Turkey is also valid for International Relations (IR) discipline. However, there is not enough comprehensive studies on IR female academics’ professional conditions in Turkey. This article, first, sets out an account on numbers, educational background, research fields, publishing frequency and where they usually publish, administrative positions and professional difficulties of female academics in IR working in Marmara Region (İstanbul, Edirne, Kocaeli, Yalova ve Sakarya). Hence, it displays a restricted profile of female IR academics in Turkey. Second, it analyzes these academics’ relations and networks with civil society, media and politics. Overall this article aims to fulfill a gap concerning female academics’ situation in IR discipline in Turkey and to pave the way for further studies by offering an empirical data analysis.

Keywords: Turkey, Female academic, International Relations Discipline, Feminist International Relations, Gender

Giriş

Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) verilerine göre Türkiye’deki devlet ve vakıf üniversiteleriyle meslek yüksek okullarında görev yapan toplam 154 867 akademisyenin 66 976’sı kadın olduğu görülmektedir.¹ Başka bir ifadeyle akademik dünyanın %43’ünü Türkiye’de kadınlar oluşturuyor. Dünya ortalamasının üzerinde olan bu rakam, Türkiye’yi OECD ülkeleri arasında da görece iyi bir yerde tutuyor.² Örneğin, Amerika Birleşik

* Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

* Doç. Dr. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Devletleri’ndeki (ABD) üniversitelerin akademik personelinin yalnızca üçte biri kadınlardan oluşuyor. Avrupa Birliği (AB) ve Avusturalya’da rakamlar bunun daha da aşağısında, kadrolu AB akademisyenlerinin yalnızca %20’si kadın, yine bir OECD ülkesi olan Güney Kore’de ise kadın akademisyen oranı yalnızca %14,5’tir (Basri 2006). Bu tablo karşısında Türkiye’deki kadın akademisyen oranı yüksekliğiyle dikkat çekerken, gözlenen artış eğilimi geleceğe yönelik ümit de vadediyor.³

Türkiye’de kadınların yüksek öğretimde profesyonel olarak yer almaları üç aşamada gerçekleşmiştir. İlk aşama Cumhuriyetin ilk yıllarından 1930’lara kadar olan kadınların akademik hayata giriş süreci, ikinci aşama 1940’lardan 1980’lere kadar süren kadın akademisyen sayısının giderek arttığı dönem ve üçüncü aşama ise 1990’larda üniversite sayısının hızlı artışı ve vakıf üniversitelerinin kurulma sürecini içeren dönemdir (Özbilgin ve Healy 2004, 360). Türkiye’ye ilişkin rakamlara yakından baktığımızda kadın akademisyenlerle ilgili diğer göstergeler şöyledir: Devlet üniversitelerinde 76 419 erkeğe karşılık 55 341 kadın akademisyen görev yapıyor, vakıf üniversitelerinde kadınlar lehine bir tablo karşımıza çıkıyor: 11 199 erkek, 11 312 kadın akademisyen vakıf üniversitelerinde çalışmaktadır. Ancak unvan yükseldikçe kadın sayısı önemli oranda azalıyor. Örneğin, devlet üniversitelerindeki 13 158 erkek profesöre karşı bu sayının neredeyse üçte biri kadar, 5 636 kadın profesör bulunuyor. Vakıf üniversitelerinde ise 2 483 erkek profesöre karşı 905 kadın profesör çalışmaktadır. Oysa araştırma görevlileri sayısına baktığımızda kadın-erkek sayısının hemen hemen eşit olduğunu görüyoruz: 23 572 erkek, 23 445 kadın. Buna bakarak, ileride de değinileceği üzere kadınların öğretim üyeliğine yükselmesinin önünde engeller olabileceği varsayımı öne sürülebileceği gibi, yeni jenerasyon akademisyenler arasında kadın sayısının daha fazla olduğu saptamasında da bulunulabilir. Üniversitelerde kadınların sayıca üstün oldukları tek görev okutmanlık; 6353 kadın okutmana karşılık 3 965 erkek okutman görev yapıyor, kadınların sayısı erkeklerinin neredeyse iki katı. Unvana bakılınca kadınlar aleyhine şekillenen tablo yönetim kademelerindeki kadın sayıları dikkate alındığında da değişmiyor. Türkiye’deki üniversite rektörlerinin yalnızca %7’si, fakülte dekanlarının %9’unun kadın olduğu görülüyor. Buna ek olarak YÖK’ün 20 kişilik yönetim kadrosunda yalnızca 2 kadın akademisyen yer alıyor (Şentürk 2015).

Üniversitelere ve üniversitelerin bulundukları il ve bölgelere göre de kadın-erkek oranı farklılıklar gösteriyor. Anadolu Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Atılım Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Bilgi Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Kültür Üniversitesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Kadir Has Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Okan Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türk Alman Üniversitesi, Yaşar Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, Yeni Yüzyıl Üniversitesi gibi İstanbul, Ankara ve İzmir’de bulunan üniversitelerde kadın akademisyenlerin sayısı erkek akademisyenlerin sayısından fazladır.⁴ Yine İstanbul ve Ankara’da bulunan Marmara ve Gazi Üniversitelerinde sayılarda görece bir eşitlik gözlenirken, ülkenin üç büyük şehri dışındaki üniversitelerde, örneğin, Atatürk, Erciyes, Dicle, Erzincan, Fırat, Gaziantep, Harran, İnönü, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Karabük, Karadeniz Teknik, Kırıkkale, Mustafa Kemal, Muş Alparslan, Necmettin Erbakan, Selçuk, Yüzüncü Yıl Üniversitelerinde dikkat çekecek ölçüde erkek egemen bir akademik ortamın varlığı tespit edilmektedir.⁵

Unvan yükseldikçe akademideki kadın sayısında düşüş, üniversitelerin yönetim kadrolarında kadın akademisyenlerin sayısındaki azlık ve bölgesel farklılıklar hala dikkat çekse de Türkiye’de kadın akademisyenlerin görece lehine olan tablo Uluslararası İlişkiler (UI) alanında da gözlenmektedir. Öyle ki, UI disiplini giderek kadın akademisyenlerin ağırlık kazanmaya başladığı bir araştırma alanı görünümü almaktadır. Ancak disiplinin içindeki araştırmacılar tarafından fiilen gözlemlenen bu durum hakkında ve kadın akademisyenlerin akademideki konumları üzerine sayısal verilerin ötesine geçen yeterli araştırma bulunmamaktadır.

Disiplindeki bu eksiklik dikkate alınarak hazırlanan bu çalışma öncelikli olarak, Feminist Uluslararası İlişkiler yaklaşımlarının öncülerinden Ann J. Tickner’in UI alanında kadının yerini sorgularken önce bir akademisyen ve öğretim üyesi olarak kendisinin disiplindeki yerini sorgulama ihtiyacının izinde (Tickner 1992), UI disiplinine mensup yazarların kendilerinin ve hemcinsleri olan meslektaşlarının akademiyle ve disiplinle olan ilişkilerini anlama merakıyla ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle UI disiplinine toplumsal cinsiyetle ilgili bir soru

sorma ihtiyacından doğmuştur (Sylvester 1994). Bu soru Belkıs Kümbetoğlu'nun belirttiği gibi araştırmayı yapan kadın akademisyenlerin alana dair algılarından tamamen bağımsız da değildir (Kümbetoğlu 2011).

Çalışmanın iki temel amacı bulunmaktadır. İlk olarak araştırma, Marmara bölgesindeki üniversitelerde Uİ alanında çalışan kadın akademisyenlerin sayıları, eğitim geçmişleri, Uİ disiplini içindeki çalışma alanları, yayın yapma sıklıkları, üniversitedeki idari görevleri gibi temel bilgileri ve çalışma hayatlarında karşılaştıkları zorlukları sistematik bir şekilde ortaya koymakta, bir başka deyişle, Türkiye'deki Uİ disiplini içinde çalışan kadın akademisyenlerin sınırlı da olsa profilini çıkarmaktadır. İkinci olarak, Uİ alanında çalışan kadın akademisyenlerin akademide ve Uİ alanında kadının konumuna bakışları, sivil toplum kuruluşları, medya ve siyasetle olan ilişkileri incelenmektedir. Öte yandan, bu çalışmayla mevcut araştırmalardaki boşluğun doldurulup, kadın akademisyenlere ilişkin yeni araştırmalar için objektif bir zemin hazırlama hedefi güdülmektedir.

Yöntem

Başlangıçta tüm Türkiye'deki Uİ alanında çalışan kadın akademisyenler araştırmaya dahil edilmek istenilmiş, ancak fiziki ve maddi kısıtlar nedeniyle ülkenin en gelişmiş, en çok üniversitenin ve en çok sayıda Uİ bölümü ve Uİ akademisyeninin bulunduğu bölgesi olan Marmara Bölgesi çalışmanın hedef alanı olarak belirlenmiştir. Araştırmada İstanbul başta olmak üzere Marmara Bölgesi'nde bulunan Edirne, Kocaeli, Yalova, Tekirdağ ve Sakarya illerindeki üniversitelerde görev yapan ve Uİ alanında çalışan kadın akademisyenler ele alınmıştır. Çalışmaya Türkiye'deki üniversite sistemi içinde tabi oldukları hukuki rejim kapsamında kadro statülerine ve görev yerlerine ilişkin çok sayıda belirsizlik olan araştırma görevlileri dahil edilmemiş, yalnızca tam zamanlı çalışan öğretim üyelerine odaklanılmıştır (Yardımcı doçent, Doçent, Profesör). Araştırma yapılan bölgede devlet ve vakıf üniversitelerinde görev yapan toplam 124 kadın Uİ akademisyeni (22 Profesör, 36 Doçent, 66 Yardımcı Doçent) olduğu saptanmıştır.

Çalışmanın anlamlı sonuçlar ortaya koyabilmesi için söz konusu grubun yaklaşık dörtte birine ulaşmak hedeflenmiştir. Yaş, unvan, medeni hal, varsa çocuk sayısı, mezun olunan okullar (lise ve üstü), çalışılan kurum, geçmişte çalışılan kurumlar, çalışma alanları, yayın sıklığı, yayınların çıktığı mecralar, meslekle ilgili kuruluşlarda yürütülen faaliyetler, meslek dışı kuruluşlarda yürütülen faaliyetler, yazılı ve görsel medyada yer alma sıklığı, sosyal medya kullanma sıklığı ve ne amaçla kullandığının sorulduğu kapsayıcı bir anket İstanbul, Edirne, Kocaeli, Yalova, Tekirdağ ve Sakarya illerindeki üniversitelerde görev yapan ve Uİ alanında faaliyet gösteren 27 kadın akademisyene uygulanmış, bunlardan 22'si ile de derinlemesine görüşme yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerde yukarıda sözü edilen ve genel bir tablo ortaya çıkarmayı hedefleyen, profesyonel yaşamlarına ilişkin anket sorularının ötesinde görüşmecilere aşağıdaki temalara ilişkin sorular yöneltilmiştir:

Akademide ve Uİ alanında kadının yeri

Sivil toplumla ilişkiler

Medyada görünürlük

Sosyal medya kullanımı

Siyasete girme veya siyasi partilere danışmanlık yapma konusuna bakışları

Türkiye'de kadın Uİ akademisyeni oranının yüksekliğine rağmen medyada Uİ alanıyla ilgili uzman görüşü alınırken daha çok erkek Uİ akademisyenlerinin değerlendirmelerinin alındığı gözlemlenmektedir. Türkiye'de kadınların siyasete katılım oranının ve meclisteki kadın milletvekili sayısının düşüklüğü de göz önüne alınarak, kadın Uİ akademisyenlerinin medyada görünürlükleri, siyaset ve sivil toplumla ilişkileri de araştırma kapsamında incelenmiştir.

Ankete katılan 27 kadın Uİ akademisyeninin 18'i devlet, 9'u vakıf üniversitelerindendir. Bunlardan 14'ü Yardımcı Doçent olup aralarından 9'u ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Ankete katılan 9 doçentin ve 4 profesörün tamamıyla derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

Uİ alanındaki kadın akademisyenlere ilişkin kişisel ve profesyonel bilgiler

Aralık 2015-Nisan 2016 tarihleri arasında yürütülen saha çalışmasıyla toplanan veriler ışığında Marmara bölgesinde, Uİ alanında çalışan kadın akademisyenlerin profiline ilişkin bilgilere ulaşılmış ve bunlar sistematik olarak değerlendirilmiştir.

Kişisel bilgiler ve eğitim bilgileri

Ankete katılan ve görüşme yapılan kadın akademisyenlerin en genci 31, en yaşlısı 61 yaşında olup yaş ortalaması yaklaşık 42,5'tur. Araştırma, alanımızdaki kadınların büyük çoğunluğunun evli olduğuna işaret etmektedir, ulaşılan akademisyenlerin %72'si evli iken %28'i bekardır. Görüşmecilerin %56'sının çocuğu olmakla birlikte çocuk sayısının en fazla 2 olduğu gözlemlenmiştir. Çocuğu olanların yarısının 1, diğer yarısının ise 2 çocuğu bulunmaktadır.

Görüşmecilere lise, üniversite, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini hangi okullarda tamamladıkları sorulmuş ve özellikle İstanbul'da bulunan kimi okulların öne çıktığı ve Uİ alanında çalışan kadın akademisyenler için ortak noktalar teşkil ettiği anlaşılmıştır. Görüşmecilerin büyük çoğunluğu (%85,1) lise eğitimini bir Anadolu lisesi ya da kolejde tamamlamıştır (%48,1 Anadolu lisesi, %37 kolej). Kadıköy Anadolu Lisesi mezunlarının sayıca üstünlüğü dikkat çekmektedir, kolej mezunları arasında Robet College ve Notre Dame de Sion liselerinden mezun olanların sayısı görece fazladır. Görüşmecilerin kalan %15'lik bölümü, düz lise, meslek lisesi, süper lise ve Anadolu öğretmen lisesi mezunudur, bu liseler arasındaki dağılım eşittir. Üniversite eğitime bakıldığında ilk dikkat çeken husus, görüşmecilerin biri hariç (ABD) hepsinin lisans eğitimlerini Türkiye'deki bir üniversitede almış olmalarıdır. Marmara Üniversitesi'nden mezun olanların sayısı açık farkla öndedir. Görüşmecilerin 8'i Marmara Üniversitesi mezunuyken, bunu izleyen Boğaziçi Üniversitesi'nden mezun olanların sayısı 3'tür. Tablo 2'de görüleceği üzere, Ankara, Hacettepe, Ege, Orta Doğu Teknik, İstanbul, Sabancı, Sakarya, Trakya Üniversiteleri araştırmaya dahil edilen kadın akademisyenlerin lisans eğitimlerini aldıkları okullardır.

SIRALAMA	LİSE	LİSANS	YÜKSEK LİSANS	DOKTORA
1. sıra	Anadolu Lisesi %48 (Kadıköy Anadolu Lisesi)	Yurtiçinde bir üniversitede eğitim %96,3	Yurtiçinde bir üniversitede eğitim %37	Yurtiçinde bir üniversitede eğitim %59,2
2. sıra	Kolej %37 (Robert College- Notre Dame de Sion Fr. Lisesi)	Yurtdışında eğitim %3,7	Yurtdışında eğitim %44,4	Yurtdışında eğitim %40,8
3. sıra	Diğer (Düz lise, meslek lisesi, süper lise, Anadolu öğretmen lisesi) %15		Hem yurt içinde hem yurt dışında eğitim %18,5	

Tablo 1: Uİ alanındaki kadın akademisyenlerin eğitim gördükleri lise ve üniversiteler

Görüşmecilerin %48,1'i yüksek lisans ve doktora derecesini Türkiye'deki bir kurumdan almıştır. Bunların %38,4'ünün yurt dışındaki bir kurumdan da yüksek lisans dercesi bulunmaktadır, başka bir ifadeyle bu kişiler çift master derecesine sahiptir. Yüksek lisans ve doktora derecelerinin her ikisini de yurt dışındaki bir kurumdan alan görüşmecilerin oranı ise yalnızca %33,3'tür. Bununla beraber, araştırmaya dahil olan kadın akademisyenlerin bir bölümü ya yüksek lisans çalışmalarını ya da doktoralarını yurt dışında yapmayı tercih etmiş: %7,4'ü yüksek lisans derecesini Türkiye'den alırken, doktora derecesini yurt dışındaki bir kurumdan almış, %11,1'i ise yüksek lisans derecesini yurt dışındaki bir kurumdan alırken doktorasını Türkiye'de tamamlamıştır. Bu tabloyla, Türkiye'de Uİ alanında çalışan kadın akademisyenlerin çoğunlukla eğitimlerini Türkiye'de aldıklarını, Marmara ve Boğaziçi Üniversitelerinin hem lisans hem de lisans üstü programlarını tamamladıkları üniversiteler açısından ağırlıkta olduğunu görüyoruz.

MEZUN OLUNAN ÜNİVERSİTELER (LİSANS)	ANKETE KATILAN GÖRÜŞMECİ SAYISI
Marmara Üniversitesi	8
Boğaziçi Üniversitesi	3

Hacettepe Üniversitesi	2
Ankara Üniversitesi (SBF)	2
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	2
İstanbul Üniversitesi	2
Ege Üniversitesi	2
Trakya Üniversitesi	2
Sabancı Üniversitesi	1
Bilkent Üniversitesi	1
Sakarya Üniversitesi	1
The George Washington University	1

Tablo 2 : Lisans diploması alınan üniversiteler

Diğer yandan söz konusu akademisyenlerin yurt dışı eğitime bir hayli önem verdiklerini, Türkiye’de eğitim görenlerinin de eğitim hayatlarının bir döneminde yurt dışında bulunmayı tercih ettiklerini görmekteyiz. Öyle ki araştırmaya dahil olan kadın akademisyenlerin %70,3’ü eğitim hayatlarının bir döneminde kısa ya da uzun süreli yurt dışında bulunmuşlar. Ayrıca Türkiye’de aynı lisans ya da yüksek lisans programlarından mezun kadın akademisyenlerin yurt dışı okul tercihlerindeki benzerlikler de bir başka dikkat çekilmesi gereken ve kadın akademisyenlerin mezuniyet sonrası oluşturduğu profesyonel ağlara dair fikir veren bir başka durumdur.

Profesyonel bilgiler

Yukarıda da belirtildiği gibi anket ve derinlemesine görüşmelere katılan kadın akademisyenlerin 18’i devlet, 9’u vakıf üniversitelerinde görev yapmaktadır. Söz konusu akademisyenler ağırlıklı olarak bu üniversitelerin Siyaset Bilimi ve UI bölümlerinde (%81,5) çalışmaktadırlar. Çalışma alanları her ne kadar UI olsa da bunların %7,4’ü bu üniversitelere bağlı enstitülerde, %11,1’i ise Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde kadroya sahiptirler. Aralarında yalnızca bir bölüm başkanı ve bir rektörün bulunduğu görüşmecilerin dikkat çeken bir bölümü üniversite ya da bölümlerinde başka pek çok idari görevi yürütmektedir (%40,7).

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin profesyonel geçmişine bakıldığında dikkat çekici bir hareketlilik izlenmektedir. İlk çalışmaya başladığı kurumdan hiç ayrılmamış ve söz konusu kurum da bir üniversite olanların oranı yalnızca %14,8’dir. Profesyonel yaşamında üniversiteler arasında kurum değiştirenler olduğu gibi, üniversitede görev almadan önce başka sektörlerde çalışanların sayısı da kayda değer orandadır. Tablo 3’te görülebileceği gibi bir devlet üniversitesinden ayrılıp başka bir devlet üniversitesine geçenlerin oranı %18,5 iken, devletten vakıfa geçenlerin oranı %7,4’tür. Vakıf üniversiteleri arasında iş değişikliği yapanlar %18,5 oranındayken, vakıftan devlete geçenlerin oranı araştırmaya katılanların %7,4’üdür.

Profesyonel hayatına başka bir sektörde başlayıp sonradan üniversite mensubu olan kadın akademisyenlerin oranı ise %48,1’dir. Ayrıca bu geçişler arasında kesişimler de bulunmaktadır, yukarıda verilen yüzdelik sayıların toplamının 100’ü aşmasından da anlaşılacağı üzere kimi akademisyenler hem profesyonel hayatlarının başında başka bir sektörde çalışmış, hem de üniversiteye geçiş yaptıktan sonra da kurum değiştirmişlerdir.

KURUM/SEKTÖR	KİŞİ SAYISI	
Devlet üniversitesinde çalışan	18	
Vakıf üniversitesinde çalışan	9	
Hep aynı kurumda çalışan	4	
Devlet üniversitesinden devlet üniversitesine geçen	5	
Vakıf üniversitesinden başka bir vakıf üniversitesine geçen	5	
Devlet üniversitesinden vakıf üniversitesine geçen	2	
Vakıf üniversitesinden devlet üniversitesine geçen	2	
Sektör değiştiren (Başka bir profesyonel alandan üniversiteye geçen)	13	
	Özel sektörden	4
	Sivil Toplum Kuruluşu	6
	y a d a d ü ş ü n c e	

	kuruluşundan	
	Medyadan	1
	Devlet kurum	ndan 1
	Uluslararası örgütten	1

Tablo 3: Kurum tercihi ve profesyonel hareketlilik

Araştırmaya dahil olan kadın akademisyenlerin Uİ kapsamındaki çalışma alanlarında ise Avrupa Çalışmaları açık farkla öndedir. Akademisyenlerin %51,8’i kariyerlerinin tamamında ya da bir aşamasında mutlaka Avrupa Çalışmaları, Avrupa Birliği (AB), Avrupa ülkelerinin dış politikalarıyla ilgili araştırma ve/veya yayın yapmışlardır. Avrupa çalışmalarını, eşit oranda olan güvenlik çalışmaları ve yine Avrupa çalışmalarının kapsamına da dahil edilebilecek Türkiye-AB ilişkileri izlemektedir (%26).

Adı geçen konuları sırasıyla Dış Politika, Uluslararası Göç, Avrupalılaşma-Demokratikleşme, Sınırşan meseleler, Uluslararası Ekonomi Politik, Siyasi Tarih, Uluslararası Örgütler, ABD Dış Politikası, Türk-Yunan İlişkileri, Eski Sovyet alanı ve Rusya, Orta Doğu Çalışmaları, Doğu Asya – Çin, Kimlik, Çevre Politikaları, Sivil Toplum, İnsan Hakları, Kamu Politikaları, Kamuoyu, İnşacılık, Post-modern, Post-yapısalcı yaklaşımlar izlemektedir. Her ne kadar Avrupa çalışmaları başat bir alan olarak dikkat çekse de bu veriler aynı zamanda kadın akademisyenlerin konu çeşitliliğine önem verdiklerini, gerek tematik gerekse coğrafi olarak farklı alanlara ilgi gösterdiklerini, birden fazla tema üzerinde çalıştıklarını da işaret etmektedir. Öte yandan disiplindeki genel kabule göre erkek egemen, feminist Uİ yaklaşımlarına göre de ”cinsiyetçi” sayılan (Aydın-Koyuncu 2012) güvenlik çalışmaları da yine kadın akademisyenlerin sıklıkla faaliyet gösterdikleri ve kabul gördükleri bir alan olarak dikkat çekmektedir. Feminist Uİ yaklaşımlarında da sıkça değinildiği, özellikle Blanchard’ın kadının “görünürlüğüne” dikkat çektiği gibi (Blanchard 2003) kadın her ne kadar erkek egemen güvenlik konularında dışlansa da tam da bu konuların merkezinde yer almaktadır.⁶ Türkiye’de de ön kabullerin aksine güvenlik alanında çalışan ve bu alanda yer edinmiş olan pek çok kadın akademisyen bulunmaktadır.

ÇALIŞMA KONULARI	KİŞİ SAYISI
Avrupa Çalışmaları, Avrupa Birliği, Avrupa ülkelerinin dış politikaları	14
Güvenlik	7
Türkiye-AB ilişkileri	6
Dış Politika	4
Uluslararası Göç	3
Avrupalılaşma-Demokratikleşme	2
Sınırşan meseleler	2
Uluslararası Ekonomi Politik	2
Siyasi Tarih	2
Uluslararası Örgütler	2
ABD Dış Politikası	2
Türk-Yunan İlişkileri	1
Orta Doğu Çalışmaları	1
Doğu Asya, Çin	1
Kimlik	1
Çevre	1
Sivil Toplum	1
İnsan Hakları	1
Kamu Politikaları	1
Kamuoyu	1
İnşacılık	1
Post-modern, Post-yapısalcı yaklaşımlar	1

Tablo 4: Kadın Uİ akademisyenlerinin çalışma alanları

Söz konusu çalışma alanlarında faaliyet gösteren kadın akademisyenlerin yayın sıklıkları ve yayın türü tercihleri incelendiğinde ise, ortalama yayın sayısının yılda 2 olduğunu söyleyenlerin en geniş grubu oluşturdukları görülmektedir (%48,1). Yılda 2’den fazla yayın yapanlar grubun %37,1’ini teşkil ederken, %11,1’i yılda 1, yalnızca %3,7’si ise iki yılda bir yayın yaptığını ifade etmiştir. Bu tablodan anlaşılabileceği üzere kadın akademisyenler yayın yapma sıklığı göz önüne alındığında oldukça aktif ve verimli bir görünüm sunmaktadırlar. Bu durum, OECD’nin bilimsel yayınlar üzerine yaptığı bir çalışmada elde edilen sonuçlarla uyumlu görülmektedir. Söz konusu rapor sosyal bilimler alanında yapılan yayınların %30’unun kadınlar tarafından yapıldığını tespit etmektedir (Boselli ve Galindo-Rueda 2016).

Yayın türüne gelecek olursak, söz konusu akademisyenlerin ilk tercihinin ulusal ya da uluslararası kitapta bölüm olduğu anlaşılmaktadır (%29). Bunu sırasıyla uluslararası hakemli dergide makale (%18,5), ulusal ya da uluslararası kitap (%17), uluslararası indeksli (SSCI) makale (%15,5), ulusal hakemli dergide makale (%10) ve doğrudan akademik nitelikte olmasa da çeşitli düşünce kuruluşları ya da resmi kurumların yayınlarında yer alan düşünce yazıları (%10) izlemektedir.⁷

YAYIN SIKLIĞI	ORAN
Yılda 2	%48,1
Yılda 2’den çok	%37,1
Yılda 1	%11,1
2 yılda 1	%3,7

Tablo 5: Yayın sıklığı

Kadın Uİ akademisyenlerinin Akademide ve Uİ alanında kadının konumuna yaklaşımları

Yukarıda ayrıntılı şekilde eğitim ve profesyonel bilgileri sunulan kadın akademisyenlerin çalışmalarını sürdürdükleri profesyonel ortamı nasıl değerlendirdikleri, Türkiye’de kadının konumuna bakışları, kadınların akademinin bütünüyle olan ilişkileri ve Uİ alanındaki konumlarına ilişkin algı ve gözlemleri derinlemesine görüşmelerle incelenmeye çalışılmıştır. Görüşmecilerin tamamı Türkiye’de kadına karşı ayrımcılık olduğunu ve kadının toplumdaki konumuna dair kaygılarını vurgulamıştır. Bir görüşmeci, “kadınların konumunun git gide daha tehlike altında olduğunu düşünüyorum” şeklinde bir ifadeyle kaygılarını dile getirirken⁸, bir diğer görüşmeci günlük yaşamda kullanılan sözcüklerden, mekanların dizaynına kadar kadını dışlayan bir toplumsal ortamda yaşadığını dikkat çekmiştir:

“İçerde bir kadın olduğunu düşünmeden kapıyı açıp, günaydın beyler lafı çok yaygın. Ayrımcılık dilde var, vücut dilinde, mekanda var. Her mekan, devletin dizayn ettiği her alan, birçok kamuya açık alan, bazı özel şirketlerde her şey erkeğe göre dizayn edilmiş, merdivenlerin tırabzanlarının şeffaf yapıldığı yerler var, ya da dar etek giymiş bir kadının asla adım atamayacağı büyüklükte merdivenler var. Kadın da o mekana uyum sağlamak durumunda, kendini dönüştürüyor” (Prof., 16. Görüşmeci, İstanbul).

Eğitim açısından toplumsal cinsiyet eşitliği, Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını önemli ölçüde etkilemektedir (Uysal-Kolaşın et. al. 2015). İş hayatında kadına karşı ayrımcılığa ve özellikle eğitim seviyesi düşük kadınların istihdam piyasasından daha da uzak tutulduğuna dair görüş bildiren kadın akademisyenlerin hemen tamamı Türkiye’de kadın olmanın iş hayatında başlı başına dezavantajlı bir durum olduğunda mutabık kalmışlardır.

“Erkek daha sorunsuz bir çalışan olarak görülüyor. Askerliğini yaptıysa tamam bu adam benim için iyi iş çıkaracak ama kadın olduğunuzda, evli mi, çocuğu var mı, tekrar çocuk yapar mı, iş kaybım ne kadar olur, ister devlet ister özel sektörde olsun bunlar yaşanıyor” (Yrd. Doç., 10. Görüşmeci, İstanbul).

“Yöneticilerin kadınlara sözlerini geçirebilecekleri, ezebilecekleri biri gibi baktıklarını görüyorum” (Yrd. Doç., 8. Görüşmeci, Edirne).

“Eşit işe eşit ücret politikasının uygulanmadığını, kadınların idari pozisyonlarda olmadıklarını görüyoruz. Sekreterlik ya da büro yönetimi pozisyonlarında kadınlar tercih ediliyor. Cinsiyetleştirme hemen hemen her alanda var. Çok ciddi *mobbing* var ve insanlar *mobbing*’in ne olduğunu bilmiyorlar” (Yrd. Doç., 4. Görüşmeci, İstanbul).

Türkiye’nin geneline ilişkin sıraladıkları bu sorunları akademik ortamda görece daha az yaşadıklarını ifade eden görüşmeciler, bu tür sorunlarla akademik dünyada da farklı ölçü ve düzeylerde karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. Türkiye’deki akademide dünyadaki pek çok ülkeye nazaran önemli sayıda kadının bulunması kadın akademisyenleri hoşnut etmektedir. Ne var ki bu durumun olası nedenlerini yorumlarken ülkedeki toplumsal cinsiyet rollerinin açıklayıcı olduğunu vurgulamaktadırlar. Görüşülen kadın akademisyenlerin büyük bölümü her ne kadar hoşnut edici bir durum olsa da kadınların akademide, özellikle sosyal bilimlerde çok sayıda olmalarına eleştirel açıklamalar getirmektedirler. Yazındaki başka çalışmaların da ortaya koyduğu gibi akademisyenliğin dışardan öğretmenlik gibi algılanması (Poyraz, 2013), daha güvenilir bir çalışma ortamı olarak görülmesi, özellikle ailelerin kız çocuklarını akademisyenlik konusunda daha fazla teşvik ettiklerinin altını çizmektedirler.

“Tatili boldur, öğretmenlik mantığıyla bakılarak kadın oranı çok yüksek akademide. Piyasa, kadın ve erkek aynı değerde yayın bile yapsa erkeği öne çıkartan bir bakışa sahip. Hele ki yöneticilik aşamasında kadın sayısı çok az. Türkiye’de kadının yeri neyse akademide de o. Doküman tezgahlarında bir sürü kadın var ama konfeksiyon firmalarının sahipleri erkekler. Sokakta nasıl bir ayrımcılık varsa, akademide de var, çok okumuş olmak bu koşulu değiştirmiyor. Kadına yönelik dile yerleşmiş espriler ya da aşağılayıcı terimler. Üniversitelerde daha kibar olabilir ama sonuç itibarıyla içerik bakımından çok büyük bir değişiklik yok” (Prof., 16. Görüşmeci, İstanbul).

“Bence nedeni kadın öğretmen olmalı algısı. Akademi içindeki kadınlar tarafından böyle algılanmadığını düşünüyorum, bizler içindeyiz, böyle olmadığını biliyoruz bu sebeplerle de seçmedik, hepimiz idealist insanlarız, ama dıştan böyle algılanıyor ve baştan böyle bir yönlendirme de oluyor” (Doç., 13. Görüşmeci, İstanbul).

“Türkiye’de siyasette ve diplomaside öne çıkmayan kadın adeta eğitim ve öğretim gibi alanlara itilmiş durumda” (Prof., 7. Görüşmeci, İstanbul).

“Kadınlar çocuklarına rahat bakabilmek, aile yaşantılarını rahat sürdürebilmek için öğretmenlik gibi görüyorlar. Karı koca bir memur hayatı gibi. Devlet üniversitelerinde bu çok fazla. Öğretmenlik gibi olduğu algısı Anadolu’da daha fazla, o kesin” (Yrd. Doç., 8. Görüşmeci, Edirne).

Toplumsal geneline hakim olan toplumsal cinsiyet rollerinin eğitim düzeyleri ve yüksek toplumsal statülerine karşın akademideki kadınları da doğrudan etkilemekte olduğu anlaşılmaktadır. Gerek mesleki tercihlerinde, gerek kariyer süreçlerinde, üst görevlere atanma ve yükseltilmelerinde toplumsal cinsiyetin temel belirleyicilerden biri olduğu açıktır. Akademisyen kadınların profesyonel yaşamlarıyla özel yaşamları arasındaki ilişkiler de yine toplumun geneli tarafından kabul görmüş temel toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden şekillenmektedir.

“Türkiye’deki sistemde hepimiz üniversite sınavından geçiyoruz, cinsiyete dayalı ayrımcılık yapan bir sınav değil. Daha sonra tercihlerin yapılmasında, tercihlere bağlı iş seçilmesinde toplumun getirdiği baskılar ve limitler var ve bunların bir kısmı içselleşiyor. ! ...! Doğumundan itibaren çocuklara kadın ve erkek rolleri öğretiliyor. ! ...! Amerika’da kızlar akademiye de ilgi duymuyorlar, Türkiye’de tam tersine hocalık biraz daha kadın işi olarak görülüyor. Sabahın 8’inden akşamın 7’sine kadar çalışmak zorunda değilsin. Dersini verir gelirsin evinde çocuğuna bakarsın, akademide olan esneklik, yüksek statü, düşük maaş, bunların hepsi akıllı ve çalışkan kadınların bu tarafa doğru yönelmesine yol açıyor. ! ...! Aslında çok ağır iş yükü olan bir iş ama göreceli olarak bakıldığında özellikle benden bir

önceki jenerasyonda çok da yayın baskısı olmadan dersini vererek, ama hoca hanım şeklinde yüksek statü de var, o yüzden popüler olmuş” (Prof., 21. Görüşmeci, İstanbul).

“Akademik diyaloglarda, yazılarda, beşeri ilişkilerde oldukça maskülen bir dil olduğu ve bu bağlamda kadınların aslında biraz zorlandıklarını düşünüyorum. Türkiye’de toplantılarda genelde toplantıyı yönetenler, biraz daha hızlı, agresif konuşan, söz kesen, çok fazla dakikaya dikkat etmeyen genelde erkekler oluyor. Kadınlar biraz daha köşede bekliyorlar doğru zamanı geldiğinde bir laf söylüyorlar. (Yrd. Doç., 17. Görüşmeci, İstanbul)

Kariyerlerindeki ilerleme süreçleri ve özellikle yönetici pozisyonlarında görev almalarına ilişkin değerlendirme yapmaları istendiğinde kadın akademisyenler, sayıları çok olsa da kadınların yükselmesinin oldukça güç olduğunu ve bu konuda da yine erkeklerin belirleyici rol oynadıklarına dikkat çekmektedirler.

“Rektörlükte kadınlar Türkiye’de çok nadir, dekanlık belki daha iyi, bölüm başkanlığı daha da iyi, yani alt idari kadrolarda daha yaygın. Benim çok oldu idari görevlerim ama biraz kadro kısıtlılığı çeken bir üniversitede olduğum için de olmuş olabilir. Bizde idari işlere daha çok kadınları sürerler. Biraz da erkeklerin istemediği çalışmaları yapmak gibi. Bence idari görevlerde kadınların öne çıkması bir rastlantı değil. Çünkü daha disiplinli, sistematik ve daha özenli bir çalışma metodu söz konusu kadınların. Evde olduğu gibi erkeklerin arkasını toparlamak misyonu bize düşüyor. Pozitif ayrımcılık o şekilde belki var, şu angaryaları siz üstlenin tarzında, hem onore ediyorlar hem de angarya yüklüyorlar” (Prof., 7. Görüşmeci, İstanbul).

“Hoca olarak çok kadın var ama idari kadrolarda kadın oranı çok az. Özellikle daha yükseğe gittiğinizde dekan, rektör gibi kadrolara baktığınızda kadınların oranı daha da azalıyor. Siyasi bağlar söz konusu olabiliyor rektörlük gibi makamlarda, siyasi kadrolar da erkek egemen olduğu için ona da yansıyor. Bazen kadınlar özel hayatlarına vakit ayırmayı da tercih edebiliyorlar. Kilit konumlara daha çok erkekleri iş başına getirme eğilimi var, belki ataerkil kültürün de etkisiyle, kadınlar bir şekilde dışlanıyorlar, oraya nüfuz edemiyorlar” (Doç., 6. Görüşmeci, İstanbul).

“Benim de akademik hayatım oldukça zorlu aşamalardan geçti, bazen kadın olduğum için, bazen da başarılı olduğum için birtakım zorluklar yaşadım. Kadın olduğum için başarıyı ispat etmek için biraz daha çalışmak zorunda kalmış olabilirim. Rektörlük arabasıyla giderken ya da VIP’den geçerken hep birinin eşi olmam gerektiği üzerinden tartışmalar yapılıyor geri planda” (Prof. 22. Görüşmeci, İstanbul).

Özellikle evli ve/veya çocuklu olan görüşmeciler kadın akademisyenlerin evde üstlendikleri rollerden dolayı erkek akademisyenlere göre görece daha dezavantajlı durumda olduklarını belirtmişlerdir. Toplumsal cinsiyet rollerinin en etkilisi olan annelik akademisyenlerin dış dünya tarafından algılanmalarından, kariyerde ilerleyişlerine kadar pek çok konuda belirleyici bir dönüşüme yol açmaktadır. C. F. Manchester ve diğerlerinin de ifade ettiği gibi kadının annelik fazıyla özdeşleştirilen biyolojik saat kavramı ve kariyerdeki ilerleyişi arasındaki çatışma kadınların aksi yöndeki çabalarına rağmen genellikle kariyerlerinde bir “durgunluk” dönemine yol açmaktadır (Manchester, Leslie ve Kramer 2010). Öte yandan geleneksel olarak kadına yüklenen yemek hazırlama, bulaşık yıkama, ütü yapma gibi ev içi faaliyetler de kadın akademisyenlerin muaf olduğu toplumsal cinsiyet rolleri değildir. İş yaşamı ve aile/ev yaşamı arasındaki dengenin korunması yönünde kadın akademisyenler sorunlarla baş etmektedirler (Ergöl et. al. 2012). Bu sorunların kariyerlerinde ilerlemelerine olumsuz yönde etki ettiği anlaşılmaktadır.

“Erkek akademisyenlerin hep bir adım önde olduğunu konuşuruz. Çünkü evde hep biri vardır, mutfakta, işlerin daha kolaylaştırılması açısından. Mesleki hayatın devamı açısından da kadın olmak biraz zor. İster saha çalışmaları konusunda olsun, ister çeşitli konferanslara katılınması açısından, ben kendim böyle bir zorluk yaşamadım ama kadın akademisyenler açısından çocukların nereye bırakılacağı, bakıcının nasıl ayarlanacağı, lojistik anlamda daha büyük bir organizasyon gerektirdiği için birçoğunun bundan vazgeçtiğini biliyorum” (Prof., 22. Görüşmeci, İstanbul).

“Ben doktora tezi yazarken çok stres altındaydım yeni doğum yapmıştım. Erkeklerin ne hamilelik dönemleri oluyor, ne doğum sonrası lohusa dönemleri oluyor, biz bunların hepsini, bir de aynı zamanda

iş hayatımızı da düşünerek, araştırmalarımızı, derslerimizi dikkate alarak hepsini bir arada götürmeye çalışıyoruz”(Doç., 13. Görüşmeci, İstanbul).

“Evlendiğim haftadan itibaren doktora yapıp akademiye devam etmiş biri olarak, evliliği ve doktora sürecini bir arada götürdüm ve iki çocuk büyüttüm. Severe isteyerek yaptığım bir şeydi ama inanılmaz yorucu bir süreçti. Birinci ve ikinci doğumdan sonra evvah geri kaldım dediğim günler oldu. Çocuklar nasıl dedi bir arkadaşım, ‘bana çocuklarımı sorma bana yaptığım işlerimi sor, ben akademisyenim lütfen herkes beni anne olarak algılamasın’ dedim. ! ...! Kariyerimden geri mi kaldım korkuları her doğumdan sonra bunu yaşıyor insan, iki sene geri atabiliyorsun. Bunu yaşadığını gördüğüm tüm arkadaşlarıma el uzatıyorum, gel seninle şu çalışmayı beraber yapalım diyorum. Bu meslekte mümkünse tek çocuk, ikincisi bile fazla görülüyor. Bu meslek kadın ve çocuklu olmak itibarıyla gerçekten zor ama imkansız değil. Bu algıyı değiştirirsek ve sayımız çoğalırsa normale dönüşecek, doğum iznine çıkmam çok göze batmayacak, normal bir şeye dönüşecek” (Yrd. Doç., 10. Görüşmeci, İstanbul).

“İş almak, yükselmek istiyorsan bazı feminen şeylerden uzak kalıyorsun, en görüneni de hamilelik. Senin bilinçli seçimin olmayan sana dikte edilen bir şey oluyor, ciddiye alınmak için de bazıları bilerek yapmıyorlar. Benim umurumda değil ama 2 veya 3 çocuğa çıkamadım ben de, belki bilinçli değil. İkinci çocuk olsaydı belki büyük ihtimalle kariyerimde başka şeyler olmayacaktı ama bence uzun vadede üç yayın eksik, bir çocuk fazla daha iyi” (Prof., 21. Görüşmeci, İstanbul).

”Gecen gün derste bir doktora öğrencimle konuşuyorduk. Babası profesörmüş annesi yardımcı doçent, genç biriyle evlendi baban herhalde diye bir espri oldu aramızda, hayır annemle babam arasında yaş farkı çok azdır ama babam doktora tezi yazarken evde terör estirdi önüne bütün yemekler gitti, her şey hazırlandı kimse onu rahatsız etmezdi ama annem doktora tezi yazarken ben hiç anlamadım, ne yemeğimiz eksik oldu, ne stresini yansıttı bize dedi” (Doç., 13. Görüşmeci, İstanbul).

Görüşmeciler yukarıda sözü edilen tüm bu toplumsal cinsiyet etkilerinin merkez-çevre parametresiyle değişkenlik gösterdiğine, İstanbul ve büyük kentlerdeki kadın akademisyenlerin konumuyla taşradaki kadın akademisyenlerin konumu arasında fark olduğuna dikkat çekmişlerdir. Büyük kentlerin dışında çalışan kadın akademisyenlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kısıt ve sıkıntıları merkez kentlerdeki hemcins meslektaşlarına göre daha keskin bir biçimde yaşadıkları düşünülmektedir.

“Ben kadın olmalarından ziyade nerede olduklarının etkili olduğunu düşünüyorum. Hem Anadolu üniversitesindeyseniz hem de bir de kadınsanız o zaman çifte bir dezavantaj gibi gözüküyor” (Yrd. Doç., 2. Görüşmeci, İstanbul).

var. “Şehirlerde ve taşrada biraz farklı olduğunu düşünüyorum. Taşrada muhtemelen ataerkil bir gelenek Kadın akademisyenlerin biraz daha bastırılmış olabileceklerini ama büyük şehirlerdeki üniversitelerde bunun çok fazla öyle olmadığını düşünüyorum” (Doç., 14. Görüşmeci, İstanbul).

Görüşmecilerden Uİ alanını değerlendirmeleri istendiğinde ise toplumsal cinsiyetten kaynaklanan kısıt ve zorluklara daha az dikkat çektikleri görülmektedir. Uİ alanında kadın akademisyenlerin etkinliğini diğer alanlara göre çok daha ileride bulduklarını ifade etmektedirler.

“Uİ alanında Türkiye’de kadın akademisyenlerin birçok erkekten daha başarılı olduğunu söyleyebilirim. Kadınların çok daha ince eleyip sık dokuduklarını, titiz çalıştıklarını düşünüyorum. Erkekler daha çok sahnede, derste ya da konferansta olmayı tercih ediyor, kadınlar daha çok yazma ve bunları yayınlamanın peşinde koşuyorlar. Bu da bilimsel bilgiyi üretme konusunda kadınlara daha geniş bir yelpaze sunmuş oluyor” (Prof. 16. Görüşmeci, İstanbul).

“Çok başarılı kadınlar, kadın titizliği, mükemmeliyetçiliği sanki bu alana da yansıyor, çok daha idealist olduklarını görüyorum. Kendini kaptırma var, erkeklerde o kendini kaptırma yok, sonuçlar da dolayısıyla kaliteli çıkıyor diye düşünüyorum” (Doç., 13. Görüşmeci, İstanbul).

“Uİ alanında dünyada da adı geçen akademisyenlere baktığımız zaman Türk kadın akademisyenlerinin adının erkeklerden daha iyi geçtiğini, daha çok geçtiğini düşünüyorum. ! ...! Gerçekten çok başarılı, zeki ve çok iyi durumda olduklarını düşünüyorum” (Doç., 12. Görüşmeci, İstanbul).

Ne var ki bu olumlu yaklaşımlarına rağmen görüşmeciler UI disiplininin hala erkek egemen olduğunu ve özellikle taşrada kadınların hem sayılarının hem de etkinliğinin sınırlı kaldığını düşünmektedirler. Kadınların teori ve yöntem konusunda erkeklere kıyasla geri planda kaldıklarından yakınan kadın akademisyenler tıpkı Ann J. Tickner’ın ya da Mark Tessler ve Ina Warriner’in ABD ve diğer dünya ülkelerinde yaptıkları kadınların ikinci planda kalmaya zorlanan konumlarına ilişkin saptamalarının (Tickner 2005; Tessler ve Warriner 1997) Türkiye özelinde de geçerli olduğuna işaret etmektedirler. Buna ek olarak disiplinin içinde konu seçimlerinin bile bir toplumsal cinsiyet üzerinden yapıldığını ya da en azından erkeklerin bu yönde bir beklenti ve yönlendirme içinde olduklarına dikkat çekmektedirler. Başka bir ifadeyle tıpkı Mary Caprioli ve Mark Boyer’in vurguladığı gibi disiplinimizde savaş erkeklere, barış kadınlara rezerve edilmiştir (Caprioli ve Boyer 2001).

“Kadınların çok paradigma değişikliğine götürecek, çok tartışma yaratan yayınlara imza atmadıklarını görüyorum. Genellikle erkeklerin dünyası, bir kısmı güvenlikle ilgili olduğu için, terör, vb konularda kadınların geri planda kaldığını, bunu aşan kadınlar vardır ama Uİ’in aslında daha çok bir erkek disiplini olduğunu düşünüyorum” (Doç., 9. Görüşmeci, İstanbul).

“Uİ’de kadın akademisyenler büyük oranda belirli alanlarda toplumsal cinsiyet farkı var, mesela AB çalışanlar arasında çok kadın var, kurumlar, uluslararası örgütler, inşacılık, siyaset teorisi kadınların alanı gibi, güvenlik, savaş, ordu, çatışma, realizm çalışan daha çok erkekler. Türkiye’ye özel bir şey değil, toplumsal cinsiyetle çalıştığın alan arasında bir bağlantı oluyor. Kadınlar, kurumlar, işbirlikçi alanları tercih ediyorlar, erkekler daha savaş, güvenlik” (Doç., 15. Görüşmeci, İstanbul).

“Uİ’nin dışa açılan boyutunun daha gelişmiş olduğunu düşünürsek, yurt dışındaki toplantılar, etkileşimin getirdiği kadınla beraber çalışma süreci var, bir de bütün uluslararası toplantılarda kadın kotaları, AB projelerinin içinde de benzer şeyler var, toplumsal cinsiyet sağlandı mı sağlanmadı mı önemli bir unsur. Bu tür şeylerde kadınla birlikte çalışmanın farklılığı varsa eğer, ki erkek arkadaşlarımız hep bir fark olduğunu iddia ederler, bunu da öğrenmek açısından daha ideal bir ortam yarattığını düşünüyorum Uİ alanının” (Prof. 22. Görüşmeci, İstanbul).

Bu bölümde aynı zamanda Türkiye’deki kadın Uİ akademisyenlerinin mesleki çalışmalarının ve mesleki ortamlarıyla olan ilişkilerinin yanı sıra sivil toplum, medya ve siyasetle olan ilişkileri de ele alınmakta ve mesleki hayatlarıyla bu üç alan arasındaki geçişliliklere ilişkin değerlendirmeleri incelenecektir.

Kadın Uİ akademisyenlerinin sivil toplumla ilişkisi

Anketlerin uygulandığı UI alanındaki kadın akademisyenlerin %60’ı herhangi bir sivil toplum kuruluşuyla ilgisi olduğunu söylemiştir. Ne var ki gerek anketteki cevaplar değerlendirildiğinde, gerekse derinlemesine görüşmelerde Türkiye’de kadın Uİ akademisyenlerinin sivil toplumla ilişkisinin genelde kopuk olduğu görülmüştür. Söz konusu %60’lık grubun büyük bir bölümü sivil toplum faaliyeti olarak mesleki kuruluşlara üyeliği veya düşünce kuruluşlarındaki faaliyetleri anlamaktadır. Bu grubun ancak küçük bir bölümü aktif olarak sivil toplum kuruluşlarında faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetler büyük ölçüde kadın akademisyenlerin kendi alanlarıyla ilgili düşünce kuruluşları kapsamında gerçekleştirilmektedir.⁹ Söz konusu faaliyetler arasında danışmanlık, görüş bildirme, konuşma yapma gibi faaliyetler ön plana çıkmaktadır. Tüm bunlara ek olarak sivil toplum faaliyetlerine katılım ve özellikle mesleki kuruluşlarda aktif rol almanın mesleki unvan yükseldikçe arttığı gözlenmektedir; başka bir deyişle doçent ve profesörlerin sivil toplum ile daha güçlü ilişkileri olduğu tespit edilmiştir.

“Mesleğimle doğrudan ilgili olmayan hiçbir STK’da doğrudan görev almadım. Mesleğimle dolaylı olarak ilgili olan sivil toplum örgütlerinin mesleğimi ilgilendiren projelerinde yer aldım, bilimsel

faaliyetlerine katılıyorum, STK’ların düzenlediği panellerde fazlasıyla konuşmacı ve katılımcı oldum” (Prof., 16. Görüşmeci, İstanbul).

“Bir düşünce kuruluşunun genel başkan yardımcılığını yaptım. Mesleki alanla ilgili STK’larla uzun zamandır ilişkim var” (Prof., 22. Görüşmeci, İstanbul).

“Birtakım bilimsel ve düşünce kuruluşlarının üyesiyim ve yönetim kurulundayım. Sivil toplumla ilişkim de meslek perspektifinden” (Prof., 7. Görüşmeci, İstanbul).

“Ben başta akademik çalışma asıldır diye görüyordum, burası daha çok kamuoyunu bilgilendirme, sivil toplumda yaptığım çalışma çok değerli gelmiyordu, orda daha halka yönelik olması lazım, teorik çalışma değil. Şimdi yavaş yavaş bu da iyi bir şey aslında diye düşünüyorum. ! ...! Akademi ve sivil toplum birbiriyle çok iyi iletişim kurmuyor bence de. Akademisyenin o bilgi birikimini yansıtmaması çok iyi olurdu. Akademik dünya sivil toplumu biraz küçümsüyor” (Doç., 6. Görüşmeci, İstanbul).

Mesleki yakınlıktan kaynaklanan düşünce kuruluşu ya da bilimsel kuruluşlarda yürütülen faaliyetlerin yanı sıra az sayıda da olsa kadın Uİ akademisyenlerinin başka STK’larla da ilişkide oldukları görülmektedir. Bu STK’ların tamamına yakını kadın hakları üzerine çalışma yürüten kuruluşlardır. Bunları eğitime destek veren STK’lar izlemektedir.

Görüşmeciler sivil toplumla ilişkilerinin sınırlı olmasını ‘zaman yetersizliğiyle’ açıklamaktadırlar. Sivil toplumla hiç bağlantısı olmayanlar ise zamanları olsa kadın hakları, çocuk hakları ve eğitimle ilgili STK’larda aktif olmak istediklerini belirtmişlerdir. Öte yandan görüşmecilerin bir bölümü ise toplumda son dönemde yaygınlaşan siyasi kutuplaşma ortamında sivil toplumda aktif olmaya, etkinliklerinde yer almaya temkinli yaklaşmaktadır.

“Birkaç üyeliğim var, çağrıldığımda gidiyorum konuşuyorum. Çok ideolojik olmamasına dikkat ediyorum, çok ideolojik düşünce kuruluşlarında yaptığın konuşmalarda sıkıntı yaşayabiliyorsun. Ezberin dışında bir şey söylediğinde afroz edilebiliyorsun. Farklı bir şeyler düşündüğünü söyleyebildiğin platformlar lazım bence hepimize ki düşünce gelişsin, bir şey çıksın oradan” (Yrd. Doç., 10. Görüşmeci, İstanbul)

“Bunun sebebi biraz mimlenmemek, siyasi şeyler çok ön planda son zamanda. Şu anda hiçbir STK’ya üye olmak istemiyorum” (Yrd. Doç., 8. Görüşmeci, Edirne).

“Ben apolitik bir insanım, sivil toplumla da bir ilişkim yok, böyle yetiştirildim. Babam beni başıma gelebilecekler konusunda örneklerle açıklayarak uyardığı için. Bu benim için ciddi vicdani bir sıkıntı yaratsa bile.” (Doç., 12. Görüşmeci, İstanbul).

Kadın Uİ akademisyenlerinin sivil toplumla ilişkisinin genellikle kopuk veya mesafeli olduğu görülmektedir. Bunda akademik çalışmalarından ve evdeki rollerinden sivil toplum faaliyetlerine ayırabilecekleri zamanlarının kalmamasının en etkili faktör olduğu görülmektedir.

Kadın Uİ akademisyenlerinin medyada görünürlüğü

Türkiye’de kadın Uİ akademisyenlerinin medyadaki görünürlüğünün erkek Uİ akademisyenlerine oranla çok daha az olduğu görülmektedir. Görüşmecilerin %40’ı yazılı ya da görsel medyada hiç yer almadığını belirtirken, %44’ü nadiren (ayda 1’den az) medyada görüldüğünü dile getirmektedir. Görüşmecilerin sadece %16’sı medyada sıklıkla yer aldığını ifade etmektedir. Derinlemesine görüşmeler sonucunda kadın Uİ akademisyenlerinin bir bölümünün Türkiye’de artan siyasi kutuplaşma ortamı ve medyada hakim olan eril dil nedeniyle medyada görünürlük konusuna pek sıcak bakmadığı görülmüştür.

“Medyada görünmeyi hiç bir şekilde tercih etmiyorum. Sadece yayınlarımla var olmak istiyorum. Herhangi bir siyasallaşmanın içinde yer almak istemiyorum. Türkiye’de siyasallaşma çok hızla itibarsızlaştırabiliyor. Bu nedenle de herhangi bir yayın grubuna çıkmıyorum” (Yrd. Doç., 3. Görüşmeci, İstanbul).

“TV kanalları 2-3 defa çağırdılar onlara katıldım, kendi uzmanlık alanımla ilgili oldu. Medya çok kutuplaşmış durumda. Görece dengeli bir analiz yapmak, iki tarafın da bazı şeylerini eleştirebilmek için hiçbir zemin kalmadı biraz fikir üretebilen, mesafeli bakabilen herkes için medya çok siyah beyaz hale geldi” (Doç., 9. Görüşmeci, İstanbul).

Görüşmecilerin medyaya karşı güvensizlik duyduğu, çoğunun özellikle de görsel basına şüpheyle baktığı görülmektedir.

“Medyada daha önce demeç verdiğim oldu. 55 dakika konuşuyorsun 5 dakika veriyor” (Yrd. Doç., 3. Görüşmeci, İstanbul).

“Sizi davet ettikleri yer önemli, orda gerçekten kendimi ifade edebileceğimi, iyi bir platform, ciddi bir yer olduğunu düşünüyorsam ona katılabilirim, çok provokatif, tartışmaya yönelik şeylere katılmak istemem, daha reyting kaygılarıyla yapılan toplantılara katılmak istemem. Yazılı basın daha rahat oluyor. Orada da şöyle bir şey olabiliyor, bir röportaj yapıyorlar orda bir şeyi mesela sizin çok vurgulanmasını istemediğiniz bir şeyi o basının bakış farklılığıyla öne çıkarabiliyorlar” (Doç., 6. Görüşmeci, İstanbul).

Öte yandan medya, kadın akademisyenler tarafından yukarıda ayrıntılı olarak ifade edilen toplumsal cinsiyet rollerinin de yeniden üretildiği, belirginleştiği bir alan olarak da görülmekte ve kayda değer bir bölümü için bu durum tek başına medyadan uzak durmak için bir gerekçe teşkil edebilmektedir.

“Görsel basında bulunmayı tercih etmiyorum. İki nedeni var, birincisi siyasi polemiklerin içinde bulmak istemiyorum kendimi, ikincisi de hazırlık yapmanız gerekiyor, zaman alıyor, sizin ne söylediğinizden ziyade ne giydiğiniz, saçınızı nasıl taradığınız, takılarınız, onlar göze çarpıyor ve onlar üzerinden bir değerlendirme yapılıyor” (Prof., 22. Görüşmeci, İstanbul).

“Hep televizyonda iyi görüneceğimi söylediler, dış görünüşüm nedeniyle çıkmamı istediler” (Yrd. Doç., 5. Görüşmeci, Kocaeli).

“Her seferinde aşırı derecede heyecanlandım. Arkadaşlarım da sonrasında çok eleştiri getirdiler, küpenle çok oynadın, saçını çok oynadın vb. Bu beni çok olumsuz etkiledi. Bir dahaki sefere TV’ye çıktığımda saçımınla oynamamam lazım diye kasılıp hiç bir şey söyleyemeyeceğim diye düşünüyorsun” (Doç., 14. Görüşmeci, İstanbul).”

“Erkeklerin kamera önüne hazırlanma süreciyle kadınlarınki arasında feci bir fark var, eğer tek kadın olarak katılıyorsanız onun da dozunu iyi ayarlamak lazım bu sefer de paskalya yumurtası gibi sırttan bir durum söz konusu oluyor. Hiçbir erkek meslektaşımın, gazeteci arkadaşımın böyle bir kaygısı yok. Evlerinden çıkıyorlar ne anlatacaklarına konsantre oluyorlar, biz ise saçımız, başımız, rujumuz gibi birtakım ayrıntılarla uğraşıyoruz. Ayrıca, erkekler aynı şeyleri söyleseler de daha az tepki gösteriliyor. Kadınlara daha belden aşağı vuruluyor” (Prof., 16. Görüşmeci, İstanbul).

Görüşmecilerin tamamına yakını medyada yer almanın ön koşulunun kendisine uzmanlık alanıyla ilgili başvurulması olduğunu ve medyada görüş bildiriminin akademisyenlikten çıkıp gazetecilik rolüne bürünmek anlamına gelmemesi gerektiğini özellikle vurgulamaktadırlar.

“Prensip olarak kabul ettiğim bir şey değil, biz akademisyeniz ve bir akademisyen o anda akarak gelen bir bilgiyi yorumlamamalı. Bunun etik bir duruş olduğunu da düşünmüyorum çünkü o anda gelen bilgi doğru mu yanlış mı onu bile bilmiyorum. Dolayısıyla akan bilgiyi yorumlamak benim işim değil. Bir de geleceğe yönelik sorular da soruyorlar, biz münecim de değiliz” (Doç., 12. Görüşmeci, İstanbul)

“Medya gazetecilerin yeri, Türkiye’de gazetecilikle akademisyenlik arasındaki sınır çok geçişken. Bir gazetecinin söyleyeceği şeylerle bir akademisyenin söyleyeceği şeyler birbirinden çok farklı olmalı” (Prof., 21. Görüşmeci, İstanbul)

“TV’lerden teklif geliyor ama hepsi bana uygun olmuyor, bazen Orta Doğu ile ilgili görüş almak üzere beni arıyorlar. Ben AB ve özellikle çevre konularında konuşmak istiyorum. Orta Doğu konusunda gidip uzman gibi konuşmak benim vicdanıma sığmıyor, ben onu yapamıyorum. Belki kadın olmanın da etkisiyle daha mükemmeliyetçi, daha vicdanlı, işi kurallarına uygun yapmaya çalışıyorum” (Yrd. Doç., 19. Görüşmeci, İstanbul).

"TV’de, kadınlar çok nadir, bir gördüğümüz kadını bir daha görmüyoruz. Çok fazla telefon alıyoruz çünkü kanallar konuşacak akademisyen bulamıyorlar ama diyor ki mesela nükleer güvenlik zirvesiyle ilgili görüşlerinize başvuracağız. Ben bunun uzmanı olmadığım için çıkmayı yanlış buluyorum, benim konum değil, bunu sınıfta da tartışırım ama bunu TV’ye çıkıp tartışmam” (Doç., 20. Görüşmeci, İstanbul).

Türkiye’de ve özellikle de medya kuruluşlarının yaygın olduğu İstanbul’da kadın Uİ akademisyen sayısının oldukça fazla olmasına rağmen özellikle görsel medyada kadın Uİ akademisyenlerini Uİ ile ilgili konularda uzman değerlendirilmesi alınırken medyada yeteri kadar görememizde etkili olan faktörler arasında medyadaki eril dil, Türkiye’deki siyasi kutuplaşma ortamı, kadın Uİ akademisyenlerinin sadece uzman oldukları alanda konuşma konusundaki hassasiyetleri ve gergin, agresif tartışma ortamlarında kendilerini doğru ifade edemeyeceklerini düşüncelerinin de etkisi olduğu görülmektedir.

Kadın Uİ akademisyenlerinin sosyal medya kullanımı

Günümüz dünyasında görsel ve yazılı medya kadar etkili olabilen sosyal medyanın Uİ kadın akademisyenleri tarafından kontrollü ve sınırlı kullanıldığı görülmektedir. Anket uygulanan akademisyenlerin %76’sı Facebook kullanıcısı olduğu görülmektedir. Bu durum kadın Uİ akademisyenlerinin kullandığı sosyal medya ağları arasında Facebook’u birinci sıraya yerleştiriyor. Twitter kullanımı %36 oranındadır. Academia yine aynı oranda (%36) Twitter ile ikinci sırayı paylaşıyor. Instagram kullanımı %24 iken, LinkedIn üyeliği yalnızca %8’dir. Sosyal medyayı hiçbir şekilde yaşamına almak istemeyenlerin oranı ise %12. Sosyal medya kullanmayanların tamamının kıdemli akademisyen oldukları, yayınlarını ve mesleki faaliyetlerini duyurmak için bu araçlara profesyonel alanda ihtiyaç duymadıkları, yıllar içinde oluşturdukları mesleki ağları vesilesiyle çalışmalarını duyurabildikleri anlaşılmaktadır.

Görüşmeciler sosyal medyayı daha çok gündemi takip etmek veya bilgi arşivlemek için kullandıklarını ifade etmektedirler. Sosyal medya üzerinden paylaşımda bulunma sıklığı görece az olan görüşmecilerin büyük çoğunluğu bu kanalları öncelikle çevresine –örneğin yaptığı bir yayını- haberdar etmek, kişisel ve özel hayata ilişkin bilgi ve görsel paylaşmak, nadiren de siyasi ya da toplumsal görüş bildirmek üzere kullanmaktadırlar. Uzmanlık alanlarıyla ilgili sosyal medya üzerinden görüş bildirmeyi tercih etmedikleri görülmektedir, daha çok kendi alanlarıyla ilgili hesapları, akademisyenleri ve haberleri takip etmek için sosyal medyayı kullandıkları görülmektedir.

“Sosyal medyayla aram gayet iyi. Yeni bir şey yazdığımda paylaşmak için mutlaka kullanıyorum. Arkadaşlarım da yayın yaptığında kullanıyorum. Bu paylaşımların önemli olduğunu düşünüyorum. Bu bizlerin etkisini arttıracak bir şey. Academia kullanıyorum, Twitter’ı tamamen profesyonel, Twitter’daki eğilimim de bir şeyi *retweet* ettiysem kendime de aslında bir arşiv oluşturmak. Son bir yıldır ben Twitter arşivi kullanmaya başladım. Facebook’ta kişisel şeyler, çocuğumun fotoğrafından tut, yapacağımız kongrede kimin ne konuşacağına kadar geniş bir yelpazede paylaşımlarım var” (Doç., 20. Görüşmeci, İstanbul).

“Twitter’da çok sayıda göçle ilgili kurumu takip ediyorum. Beğendiğim akademisyenleri takip ediyorum. Onlar araştırmalarını bazen oradan duyuruyorlar. Bazı kurumlar bazen bilgiler paylaşıyor

onları *retweet* ediyorum. Twitter'ı kendi arşivim için kullanıyorum. Bir şeyi *retweet* yaptığım zaman arşive not diye paylaşıyorum” (Yrd. Doç., 3. Görüşmeci, İstanbul).

“Facebook'ta çok fazla takip ettiğim kadın grupları var, onlardan haberleri öğreniyorum. Merkez medyada göremediğimiz haberler onların ellerine daha kolay ulaşıyor ve onlardan hem haberdar oluyorum hem de yaygınlaştırılmasına yardımcı oluyorum. Twitter'da da aynı şeyi yapıyorum, kendim bir şeyler yazmak yerine diğer takip ettiğim insanlardan duyulmasını düşündüğüm şeyleri paylaşıyorum” (Yrd. Doç., 4. Görüşmeci, İstanbul).

Kadın UI akademisyenlerinin sosyal medyayı da kendi uzmanlık alanları konusunda yorum yapmak amacıyla nadiren kullandıkları, daha çok gündemi ve akademik çalışmaları takip etmek ve yayınlarını duyurmak amacıyla kullandıkları görülmektedir.

Kadın UI akademisyenlerinin siyasette aktif yer almaya ilişkin bakışları

Türkiye'deki kadın UI akademisyenlerinin eğitim geçmişleri, profesyonel konumları, mesleki ve mesleki alana yakın diğer alanlarla olan ilişkilerini tespit etme ve belli ölçülerde bir profil çıkarma amacı olan bu çalışma kapsamında son olarak söz konusu akademisyenlerin siyasete atılmaya ve bir siyasi partiye danışmanlık yapma konusuna nasıl baktıkları ele alınacaktır. Siyaseti, devletlerin dış politika davranışları, uluslararası örgütlerin karar alıcılar üzerindeki etkileri gibi çok sayıda farklı siyasi olguyu araştıran, inceleyen bu akademisyenlerin güncel siyasetle oldukça mesafeli bir ilişki kurdukları anlaşılmaktadır. Hiçbir görüşmeci bir siyasi partiye üye değildir. Bunun yanı sıra görüşmecilerin çok büyük çoğunluğunun halihazırda ya da gelecekte siyaset yapmaya sıcak bakmadığı görülmektedir. Bunun ilk nedeni akademisyenlikle yani siyaseti bir araştırma nesnesi olarak görmekle siyasetçi olmak yani siyasetin doğrudan üreticisi olmak arasında büyük fark görmeleridir.

“Örneklere baktığımda akademisyenlerin çok beklediklerini bulamadıklarını görüyorum maalesef. Siyaset ayrı bir şey” (Yrd. Doç., 11. Görüşmeci, Yalova)

“Siyaset çok farklı bir ortam hayatta o kavgaların içine girmem. Entellektüel düzeyi arttıkça bence siyasetten uzaklaşıyor insan” (Prof., 21. Görüşmeci, İstanbul).

“Siyaset yapmayı düşünmüyorum. Çünkü o bir meslek” (Doç., 1. Görüşmeci, İstanbul).

İkinci neden olarak görüşmecilerin mevcut siyasi skala içinde kendilerine ‘hitap eden’ bir siyasi parti bulamamaları görülmektedir.

“Hiçbir partiyle ilişkim yok. Zaten maalesef hiçbir parti de bana hitap etmiyor. İlerde de siyaset yapmayı düşünmüyorum” (Yrd. Doç., 19. Görüşmeci, İstanbul)

“Siyaset yapmak isterim, halihazırda kendimi yüzde yüz içinde hissedebileceğim ifade özgürlüğü, demokratik haklar anlamında benim ideallerimi temsil eden bir parti yok” (Doç., 9. Görüşmeci, İstanbul).

“Siyasi partilerin içinde, o kalıbın içine sığamayacak kadar çeşitli düşüncem olduğunu, insanın düşünce özgürlüğünü sınırlayan bir siyasi parti yapısı olduğunu düşünüyorum. Ben zaten yapıyorum ama siyasi partilere bağlı olarak değil. Siyasetin illa parlamentoda yapıldığını düşünenlerden değilim. Yazarak, çizerek, konuşarak, aktif bazı projelerde görev alarak, bunları yapıyorum” (Prof., 16. Görüşmeci, İstanbul).

Kadın akademisyenlerin siyasi partilerde yer almama gerekçelerinin üçüncüsü ise Türkiye'deki siyasi ortamın bizzatı kendisidir. Siyaset yapmaya ilgi duyanların bir kısmı bunu Türkiye'de kendileri için uygun koşullar bulunmadığı gerekçesiyle hayata geçirmek istememektedir.

“Avrupa’da olsam düşünürdüm. Türkiye’deki siyasi ortam, parti içi demokrasi yok. Kendini çok iyi ifade edebileceğin bir siyasi ortam yok gibi geliyor” (Yrd. Doç., 8. Görüşmeci, Edirne).

“Türkiye bir gün AB’ye girerse Avrupa Parlamentosu’nda siyaset yapmayı çok isterim. Bir tek siyasete girersem onun için girerim. Şu şartlar altında pek düşünmüyorum. Türkiye’de kendimi içinde gördüğüm bir hareket yok” (Doç., 20. Görüşmeci, İstanbul).

Siyasete girmeyi düşünen çok az sayıda kadın akademisyen ise kendi siyasi görüşüne yakın bir siyasi partiden teklif gelmesi durumunda siyasete atılabileceklerini ifade etmektedirler.¹⁰ Bunu da akademik kariyerlerinde hedefledikleri yere ulaştıktan sonra gerçekleştirmeyi uygun görmektedirler.

“Kendim girişimde bulunmam, siyasette etkin olurken iki yol var, ya tabandan gelme, partiye çok erken giriyorsunuz, gençlik kolları, ilçeden gidiyorsunuz, ya da partinin teklif götürdüğü kişiler var” (Yrd. Doç., 4. Görüşmeci, İstanbul).

“Eskiden daha çok isterdim. İlerde profesör olduktan sonra siyasete gireceğim Milli Eğitim bakanı olacağım derdim. Şu anda öyle özel bir motivasyon yok, ama olmaz kesinlikle demiyorum. Kafama göre bir parti olursa bir gün neden olmasın?” (Doç., 13. Görüşmeci, İstanbul).

Görüşmecilerin siyasi partilere danışmanlık konusuna daha olumlu baktıkları görülmektedir. Bir bölümü halihazırda doğrudan ya da dolaylı olarak bu tür faaliyetlerde bulunmakta, büyük çoğunluğu da danışmanlığa sıcak bakmaktadır.

“Bağımsız yazabileceğim her şeye açığım. Benden neden Türkiye AB’ye girmelidir gibi bir rapor istense kimin istediğine bakmaksızın eğer rahatlıkla yazabileceksem yazarım, bunun karşı tarafta nasıl kullanılacağını da bilmem lazım. Ama konum olmayan hiçbir şeyi yapmam” (Doç., 20. Görüşmeci, İstanbul).

“Danışmanlıklara daha sıcak bakıyorum. Danışmanlıklarda bilimsel şeylerin değer görmesi durumu var. Siyasetin ön kısmında değil de arka tarafta politika yapım sürecinde yer almak benim daha çok tercih edeceğim bir şey” (Yrd. Doç., 4. Görüşmeci, İstanbul).

Özellikle geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini değiştirmek ve kadın haklarıyla ilgili konuları gündeme getirmek açısından kadınların siyasete katılımı kadın çalışmalarında sıklıkla yer almaktadır (Bozkurt 2007). Nitekim kendileri siyasette aktif olarak yer almaktan kaçınsa da Uİ alanındaki kadın akademisyenlerin tamamına yakını Türkiye’de kadınların siyasette daha etkin olmaları gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bunun siyaset ve toplumdaki dönüştürücü gücü üzerinde durmaktadırlar.

“Kadınları siyasete katmak sadece kadınları siyasete katmak anlamına gelmiyor, siyasetin nasıl yapıldığını da değiştiriyor. Sadece kadınların konumunu değil, makro siyaseti de önemli ölçüde değiştirecek bir etki yapacağını düşünüyorum. Çatışmacı dili azaltıyor, şiddeti azaltıyor, daha uzlaşmacı bir kültürün hakim olmasını sağlıyor ama kısa dönemde değil. Türkiye’de siyasetin normalleşmesinin de önemli bir ön koşulu olarak görüyorum” (Doç., 15. Görüşmeci, İstanbul).

Sonuç olarak, kadın Uİ akademisyenlerinin genelde aktif siyasete atılmaya mesafeli oldukları görülmektedir. Bunda siyaset bilimi ile aktif siyaseti birbirinden çok farklı görmeleri, akademisyen kökenli olup aktif siyasette başarılı olarak devam edebilen kadın siyasetçilerin sayısının azlığı, siyasi partilerdeki parti içi demokrasi eksikliği ve kutuplaşan siyasi ortam gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Buna karşılık siyasi partilere danışmanlık, vb rollere daha sıcak baktıkları, burada uzmanlıklarını daha iyi kullanabileceklerini düşündükleri görülmektedir.

Sonuç

Türkiye’de Cumhuriyet dönemi devletin eğitim politikalarının etkisi, geleneksel olarak kadınların öğretmenlik mesleği konusunda hem aileleri hem de toplum tarafından teşvik görmesi ve akademisyenliğin de bir nevi öğretmenlik gibi algılanması, erkek üniversite mezunlarının akademisyenliğin finansal getirisinin görece daha düşük olarak görmesi gibi nedenlerle akademik hayat yerine özel sektör ve diğer mesleki alanları tercih etmesi ve 1990’larda vakıf üniversitelerinin kurulmasıyla farklı üniversitelerde çalışma imkanlarının artması, Türkiye’de kadın akademisyen sayısının dünyadaki pek çok ülkeye göre daha yüksek olmasının nedenleri arasındadır. Ancak üst pozisyonlarda ve üniversite idareci kadrosunda olan kadın akademisyen sayısının halen daha düşük olduğu görülmektedir.

Marmara bölgesi özelinde yapılan bu araştırmada görüşmecilerin eğitim aldıkları lise ve üniversitelere bakıldığında görece daha prestijli lise ve üniversitelerde eğitim almış kadınların akademik hayatta oldukları görülmektedir. Çoğu görüşmeci lisansını Türkiye’de bir üniversitede tamamlamış olsa da çoğunun yüksek lisans veya doktora derecesini yurt dışında tamamladığı ya da en azından lisans üstü eğitimi sırasında belli bir süre yurt dışında eğitim aldığı görülmektedir. Çalışma konuları açısından özellikle Avrupa çalışmaları öne çıksa da güvenlik ve savaş etütleri de dahil olmak üzere çok farklı konularda çalıştıkları ve yayın yaptıkları görülmektedir.

Derinlemesine görüşmelerde görüşmecilerin tamamı Türkiye’de kadına karşı ayrımcılık olduğunu ve Türkiye’de kadının toplumdaki konumuna dair kaygılarını vurgulamıştır. Türkiye’deki toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili sorunları akademik ortamda görece daha az yaşadıklarını ifade eden görüşmeciler, kendi akademik hayatlarında da bu tür sorunlarla farklı ölçü ve düzeylerde karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. Özellikle evli ve çocuğu olan akademisyenlerin evdeki yüklerinin erkeklere göre daha fazla olması nedeniyle akademik çalışmalarına erkek akademisyenlere göre daha az zaman ayırabildikleri ve bunun da yükselmelerini olumsuz yönde etkilediğini düşündükleri görülmektedir.

Kadın Uİ akademisyenlerinin sayılarının fazlalığına, yayınlar ve diğer akademik başarılar açısından önemli bir yere sahip olmalarına rağmen, görüşmeciler Uİ disiplininin hala daha erkek egemen bir disiplin olduğunu ve özellikle taşrada kadınların hem sayılarının hem de etkisinin sınırlı kaldığını düşünmektedirler.

Derinlemesine görüşmelere göre Türkiye’de kadın Uİ akademisyenlerinin sivil toplumla ilişkisinin kopuk olduğu görülmüştür. Aktif olanların da daha çok kendi alanlarıyla ilgili düşünce kuruluşları veya alanlarıyla ilgili kuruluşlarda aktif oldukları görülmektedir. Bunun en önemli nedeni olarak da zamansızlık gösterilmiştir. Zaman bulabilseler en fazla aktif olarak yer almak istedikleri sivil toplum örgütlerinin kadın örgütleri, çocuk hakları ve eğitimle ilgili STK’lar olduğu görülmektedir.

Türkiye’de kadın Uİ akademisyenlerinin erkeklere göre medyada çok daha az görünür olduğu da bu çalışmanın ulaştığı sonuçlar arasındadır. Kadın akademisyenlerin hem medyada görünür olmak konusuna özellikle kutuplaşan siyasi ortam nedeniyle temkinli yaklaştığı, çoğunun özellikle tartışma programlarına katılmaya pek olumlu bakmadığı, medyada yer alan kadın Uİ akademisyenlerinin de ancak uzmanlıkları ile ilgili alanlarda konuşmaları durumunda katılmayı tercih ettikleri görülmüştür.

Kadın Uİ akademisyenleri sosyal medyada en fazla Facebook ardından da *Twitter* ve *Academia*’yı kullandıkları görülmektedir. Kendi ve arkadaşlarının yayınlarını duyurmak için sosyal medyayı kullandıklarını ancak kutuplaşmış siyasi ortam nedeniyle de güncel siyasi ve dış politika ile ilgili konularda sosyal medyada yorum yapmayı tercih etmedikleri görülmektedir. Daha çok gündemi takip etmek ve kendi alanlarıyla ilgili akademisyenleri ve ve sayfaları takip etmek amaçlı kullandıkları anlaşılmaktadır.

Görüşmecilerin hiçbiri bir siyasi partiye üye değildir ve ileride siyasete girmeye pek olumlu bakmamaktadır. Bunun en önemli nedeni olarak da siyaset bilimi ve aktif siyasetin çok ayrı şeyler olduğunu düşünmeleri, ayrıca kutuplaşmış siyasi ortam, parti içi demokrasinin olmaması ve Türkiye’de siyasette hakim olan eril dili belirtmişlerdir.

Sonuç olarak, Marmara bölgesindeki üniversitelerde çalışan kadın Uİ akademisyenleri arasında yapılan bu araştırmada, kadın Uİ akademisyenlerinin profili belli ölçüde ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yansımalarından kadın Uİ akademisyenlerinin de etkilendiği açıkça görülmektedir. Benzer çalışmaların erkek Uİ akademisyenleriyle ve Anadolu’daki farklı üniversitelerde çalışan akademisyenlerle de yapılması ileride karşılaştırmalı analizler yapılabilmesi açısından önemlidir.

- ¹ Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi istatistikleri. İlgili istatistiklere YÖK'ün resmi internet sitesinden erişilebilir. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- ² 2010 yılına ait OECD ülkeleri arasında karşılaştırmalı istatistikler için bkz. <https://www.statista.com/statistics/232898/percentage-of-female-researchers-in-oecd-countries/>
- ³ 1999 yılı ÖSYM verilerine göre Türkiye'deki kadın akademisyenlerin oranı %35'tir. (Kaynak: Özkanlı ve Korkmaz 2000). 1999'dan 2016'ya kadar oran %9 artmıştır.
- ⁴ YÖK'ün resmi Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi istatistiklerine göre yapılan bu derlemeden örnek verecek olursak Ankara'da bulunan Ankara Üniversitesi 1896 erkek, 1924 kadın akademisyen, Hacettepe Üniversitesi 1654 erkek, 2230 kadın, İstanbul'daki 465 erkek, 598 kadın, Yeditepe Üniversitesi 388 erkek, 576 kadın, İzmir'deyse İzmir Ekonomi Üniversitesi 168 erkek, 261 kadın akademisyenle dikkat çekmektedir.
- ⁵ Bu üniversiteler sırasıyla Erzurum, Kayseri, Diyarbakır, Erzincan, Elazığ, Gaziantep, Şanlıurfa, Malatya, Kahramanmaraş, Karabük, Trabzon, Kırıkkale, Hatay, Muş, Konya ve Van'da bulunmaktadır. Özellikle Konya'da bulunan Selçuk Üniversitesi ve Van'daki Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde kadın-erkek akademisyen sayılarındaki fark çarpıcıdır: Selçuk Üniversitesi'nde 1770 erkek akademisyene karşılık 965 kadın akademisyen görev yaparken, Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde 915 erkek akademisyene karşılık sadece 299 kadın akademisyen bulunmaktadır.
- ⁶ Bu çalışmaya katılan görüşmeciler Terry Tarrieff ve diğerlerinin ifade ettiği ya da Cynthia Enloe'nun dikkat çektiği şekilde güvenliği, şiddet/savaş/çatışma ortamında kadınların güvenliklerini yitirme halini ya da şiddet ve ataerkil yaklaşımlar arasındaki ilişki üzerinden ifade etmemişler, bir başka deyişle Feminist UI yaklaşımları üzerinden bir değerlendirme sunmamışlardır (Tarrieff et. al. 1999; Enloe 2003). Kendilerini basitçe güvenlik alanında çalışan kadınlar olarak tanımlamışlardır
- ⁷ 2016 yılı itibarıyla Türkiye'de değişen Doçentlik kriterleri nedeniyle yayın türü tercihi konusunda değişiklikler öngörmek mümkündür. Kitap bölümlerinin önceki kriterlere göre daha az puan getirecek olması bu türün tercih edilebilirliğini azaltması beklenebilir.
- ⁸ Yrd. Doç., 17. görüşmeci, İstanbul
- ⁹ Görüşmecilerin anonimliğini korumak amacıyla araştırmacılarla paylaşılmış olmasına karşın görüşmecilerin çalıştıkları STK'ların isimleri saklı tutulmuştur.
- ¹⁰ Bir çalışmaya göre, Türkiye'de siyasetteki kadınların genelde siyasete atılmadan önce akademisyen veya bürokrat oldukları görülmektedir. Siyasi tecrübeleri genelde pek yoktur ve çoğunlukla bir partinin genel başkanından davet gelmesi durumunda siyasete atılmaktadırlar. Bu anlamda siyasette örnek alabilecekleri güçlü rol modelleri pek fazla yoktur. (Ayata ve Tütüncü 2008, 464).

Kaynakça

- Ayata, Güneş ve Fatma Tütüncü, "Critical Acts without a Critical Mass: The Substantive Representation of Women in the Turkish Parliament", *Parliamentary Affairs* 61, no. 3 (2008): 461-475.
- Aydın-Koyuncu, Çiğdem, "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı Açısından Güvenlik Konusunun Analizi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 67, no. 1 (2012) : 111-139.
- Basri, Ester "Wanted: Women Scientists", *OECD Observer*, no. 257 (2006).
- Blanchard, Eric M., "Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory", *Signs*, 28, no. 4 (2003) : 1289-1312.
- Brunella, Boselli ve Fernando Galindo-Rueda, "Drivers and Implications of Scientific Open Access Publishing", *OECD Science, Technology and Industry Policy Papers*, no. 33 (2016).
- Caprioli Mary ve Mark A. Boyer, "Gender, Violence, and International Crisis", *The Journal of Conflict Resolution*, 45, no. 4 (2001) : 503-518.
- Enloe, Cynthia, *Manevralar-Kadın Yaşamının Militarize Edilmesine Yönelik Uluslararası Politikalar*, (İstanbul : Çitlembik Yayınları, 2003).
- Ergöl, Şule et. al, "Türkiye'de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler", *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi* 2, no.1 (Nisan 2012) : 43-49
- Kümbetoğlu, Belkıs. "Feminist Yöntem ve Kadın Çalışmalarına İlişkin Bazı Sorular, Sorunlar," *Birkaç Arpa Boyu... 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar* ed. Serpil Sancar (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2011), 475 – 503.
- Manchester, Colleen Flaherty, Lisa M. Leslie ve Amit Kramer, "Stop the Clock Policies and Career Success in Academia", *American Academic Review: Papers and Proceedings* no. 100 (Mayıs 2010) : 219-223

- Özbilgin Mustafa F.. ve Geraldine Healy, “The Gendered Nature of Career Development of University Professors: The Case of Turkey”, *Journal of Vocational Behavior* 64, no. 2 (2004) : 358-371.
- Özkanlı, Özlem ve Adil Korkmaz, *Kadın Akademisyenler*, (Ankara: A.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 2000).
- Poyraz, Bedriye, “Akademi Kadınların Cenneti mi? : Ankara Üniversitesi Örneği”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4, no. 2 (2013) : 1-18.
- Şentürk, Burcu “Çokuz ama Yokuz: Türkiye’deki Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Analiz”, *Vira Verita* 2 (2015).
- Sylvester, Christine, *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1994).
- Tarriff, Terry, et all, *Security Studies Today*, (Cambridge: Polity Press, 1999).
- Tessler, Mark ve Ina Warriner, “Gender, Feminism and Attitudes Toward International Conflict: Exploring Relationships with Survey Data from the Middle East”, *World Politics* 49, no. 2 (1997) : 250-281
- Tickner, Ann J. *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*, (New York: Columbia University Press, 1992).
- Tickner, Ann J., “Gendering a Discipline: Some Feminist Methodological Contributions to International Relations”, *Signs* 30, no. 4 (2005) : 2173-2188.
- Uysal-Kolaşın, Gökçe, et. al., “Türkiye’de lise ve üniversite mezunu kadınların işgücüne katılım kararlarının incelenmesi”, *TÜBİTAK Proje Raporu*, (Nisan 2015).
- Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi İstatistikleri <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- 2010 yılına ait OECD ülkeleri arasında karşılaştırmalı istatistikler <https://www.statista.com/statistics/232898/percentage-of-female-researchers-in-oecd-countries/>